

VšĮ Investuok Lietuvoje

ATVIROS VYRIAUSYBĖS INICIATYVOS

*Ekosisteminių paslaugų vertės išryškėjimas,
jų vertinimas ir integravimas į sprendimų
priėmimą viešajame sektoriuje*

TEMINIO TYRIMO

*Ekosisteminių paslaugų principo
įgyvendinimas ir vystymas Lietuvoje:
problematika, geroji praktika ir galimybės*

ATASKAITA

Kristina Simonaitytė

Vilnius

2017

Kuriame
Lietuvos ateitį
2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa

Kurk
Lietuvai

Turinys

1. Santrumpos	2
2. Įvadas	3
3. Dėstymas	4
3.1. Tyrimo metodologija	4
3.2. Kas yra ekosisteminės paslaugos?	5
3.3. Ekosisteminės paslaugos ir jų principo taikymas Lietuvoje: esama situacija	6
3.4. Gerosios užsienio praktikos ir jų galimas pritaikymas Lietuvoje	7
3.5. Temos problematika ir viešosios konsultacijos poreikis	8
4. Išvados	8
5. Naudota literatūra	9
6. Priedai	10

1. Santrumpos

ES – Europos Sąjunga

ESP – Ekosisteminės paslaugos

LR – Lietuvos Respublika

MAES – ES iniciatyva „Ekosistemų ir jų paslaugų kartografavimas ir vertinimas“ (orig. *Mapping and Assessment of Ecosystems and their Services*)

NVO – nevyriausybinių organizacijų

2. Įvadas

Ekosisteminės paslaugos – gamtos teikiama nauda žmogui ir ekonomikai

Remiantis Eurobarometro duomenimis, 72 proc. Lietuvos gyventojų *visiškai sutinka*, jog gamta ir biologinė įvairovė yra jų sveikatos ir gerovės pagrindas. Švarus oras, grynas vanduo, maisto produktai, statybinės medžiagos, potvynių, kenkėjų ir ligų, klimato reguliacija, pasėlių apdulkinimas – visa tai ir daugiau yra nauda, kurią gauname iš gamtos ir be kurios neišgyventume.

Šio ryšio tarp žmonių gerovės ir gamtos teikinių apibrėžimui ir išryškėjimui mokslininkai ir aplinkosaugininkai naudoja ekosisteminių paslaugų (ESP, angl. *ecosystem services*) – ekosistemų funkcijų tiesiogiai naudingų žmogui – principą.

Deja, dažnai šios paslaugos visuomenės yra laikomos nemokamomis ir neišsenkančiomis, nėra pakankamai žinomos ir pripažįstamos bei tinkamai vertinamos. Be to, žmogaus veikla daro didelį ir dažniausiai neigiamą poveikį biologinei įvairovei, ekosistemoms ir jų funkcijoms, taip pat ir ekosisteminėms paslaugoms – įskaitant ir Lietuvoje.

Siekiant sumažinti šį poveikį yra labai svarbu pradėti vertinti ekosistemų būklę, jų gebėjimą teikti paslaugas ir tų paslaugų kokybę bei integruoti šį vertinimą į sprendimų priėmimą. Tai ne tik leis visapusiškai saugoti mūsų gamtą, bet ir padės užtikrinti dabartinių bei ateities kartų socialinę ir ekonominę gerovę.

Teminio tyrimo tikslai ir aktualumas

2016 m. gruodžio mėn. patvirtintoje LR Vyriausybės programoje iki 2020 m. yra iškeltas tikslas „*Ekosistemų, jų paslaugų vertinimo mechanizmo integravimas į nacionalinės politikos formavimą ir įgyvendinimą, siekiant išsaugoti visuomenei svarbias ekosistemų paslaugas*“ (p. 22), o jo uždaviniuose įvardijamas **24-ių pagrindinių ekosisteminių paslaugų būklės kartografavimas ir vertinimas nacionaliniu mastu**.

Pagal Nacionalinėje aplinkos apsaugos strategijoje dar 2015 m. išdėstytą Lietuvos aplinkos viziją, 2050 metais Lietuvoje bus „*išsaugotas ekosistemų stabilumas. Biologinė įvairovė, ekosistemų [sic] paslaugos apsaugotos, įvertintos (nustatyta antropogeninės veiklos nepažeistų ekosistemų teikiama nauda ir būsimų praradimų kaina), kur įmanoma, jos tinkamai atkurtos.*“ (p. 28), iškeltas tikslas iki 2020 m. 15 proc. pagerinti ekosistemų ir jų funkcijų būklę. „Lietuva 2030“ strategijoje, tuo tarpu, keliamas tikslas užtikrinti ekosistemų stabilumą darniai vystant žemės, miškų ir žuvininkystės ūkius.

Šiuo metu Lietuvoje yra stebimas ekosistemų nykimas ir jų gebėjimų teikti ESP blogėjimas. Tuo tarpu ESP principo pritaikymas yra minimalus: nors pavienių bandymų kartografuoti ir vertinti ESP būta, bet nacionaliniu mastu ESP ir jų būklė šiuo metu nėra vertinamos. Norint įgyvendinti Vyriausybės programoje, Nacionalinėje aplinkos apsaugos strategijoje bei Kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės išsaugojimo 2015-2020 m. veiksmų plane išsikeltus tikslus trūksta ekspertinių žinių ir duomenų bazių, egzistuoja sumaištis apibrėžimuose, nėra nustatyti prioritetai ekosistemų ir ESP sąrašai, jau nekalbant apie metodologijas, kaip ESP vertinimas turėtų būti įgyvendintas.

Taigi **teminio tyrimo tikslas** – atskleisti viešosios konsultacijos poreikį ir pobūdį (suinteresuotąsias grupes, konsultacijos mastą, imtį, laukiamus rezultatus ir pan.) Tyrimu buvo siekiama

pademonstruoti, kodėl ESP vertinimas ir integravimas į sprendimo priėmimo procesus yra prasminga ir naudinga veikla ir turėtų būti įgyvendinta; taip pat išanalizuoti, kaip ESP principas jau yra suprantamas ir taikomas Lietuvoje, išsiaiškinti, kokie faktoriai (iššūkiai ir galimybės) lemia tolimesnę ESP plėtrą Lietuvoje, bei apžvelgti ESP prioritetus ir poreikius – visa tai leistų priartėti prie konkretesnio ESP principo įgyvendinimo, leisiančio pagerinti tiek ekosistemų ir biologinės įvairovės būklę, tiek žmonių gerovę ir ekonomiką.

Pirmojoje tyrimo dalyje apžvelgiami ESP koncepcijos pagrindai bei ESP taikymo Lietuvoje esama situacija, įskaitant principo apibrėžimą LR strateginiuose dokumentuose ir kituose reikšminiuose teisės aktuose; **antrojoje tyrimo dalyje** detaliau gilinamasi į ESP ekonominio ir sociokultūrinio vertinimo teoriją ir pritaikymą bei apžvelgiamos gerosios užsienio praktikos integruojant ESP vertinimą į sprendimų priėmimo procesus; **trečiojoje dalyje** siekiama išsiaiškinti, kaip ESP vertinimas ir integravimas į sprendimų priėmimą galėtų būti įgyvendintas Lietuvoje.

3. Dėstymas

3.1. Tyrimo metodologija

Tyrimas buvo organizuotas keliais etapais, atitinkamai parenkant analizės metodą.

- Pirmiausia, buvo išanalizuotas ESP principo apibrėžimas. Remiantis pirminiais (pvz. *Millennium Ecosystem Assessment*, kitos studijos) ir antriniais šaltiniais (meta-analizės, informaciniai leidiniai ir svetainės) buvo apžvelgta ESP definicija, esminiai principo elementai, ESP tipų pavyzdžiai ir paties ESP principo pritaikymo pavyzdžiai, bei ESP pranašumai ir trūkumai.
- ESP principo taikymo Lietuvoje esamos situacijos analizė buvo atlikta dviem pjūviais: a) tiesioginis ESP paminėjimas LR strateginiuose dokumentuose; bei b) ESP integravimas į aplinkos apsaugos ir kitus sektorius (įskaitant šių sektorių daromą poveikį ESP būklei).

Pirmajai analizės daliai buvo atrinkti svarbiausi LR strateginiai dokumentai minintys ESP plėtros poreikį ir svarbą:

1. *LR Vyriausybės 2016-2020 m. programa*
2. *LR Nacionalinė aplinkos apsaugos strategija 2015 m.*
3. *LR Kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės išsaugojimo veiksnių 2015-2020 m. planas*

Šių dokumentų dalys, mininčios ESP, buvo išanalizuotos siekiant identifikuoti vietinį ESP apibrėžimą bei ESP principo taikymo Lietuvoje tikslus. Kartu palyginimui buvo atlikta dviejų svarbiausių šiai temai ES strateginių dokumentų (*ES Biologinės įvairovės strategijos iki 2020 m.* ir *Veiksnių plano gamtai, žmogui ir ekonomikai*) bei juos lydinčių tyrimų analizė – būtent šie dokumentai yra pagrindas ESP įtraukimui į LR teisės aktus.

Antrojoje esamos situacijos analizės dalyje buvo apžvelgtas platus spektras LR teisės aktų iš skirtingų sektorių, kurių dauguma tiesiogiai nemini ESP, tačiau neabejotinai turi didelę įtaką ESP tiekimui:

1. Bendri strateginiai dokumentai:
 - a. *LR teritorijos bendrasis planas*
 - b. *2014-2020 m. Nacionalinė pažangos programa*

- c. Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“
2. Aplinkos apsaugos teisės aktai:
 - a. LR Aplinkos apsaugos įstatymas
 - b. LR Gamtinio karkaso nuostatai
 - c. LR Saugomų teritorijų įstatymas
 - d. Nacionalinis kraštovaizdžio tvarkymo planas
 - e. LR Planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo tvarkos aprašas
3. Žemės ūkio teisės aktai:
 - a. LR Kaimo plėtros programa 2014-2020 m.
 - b. ES Bendrosios žemės ūkio politikos Žalinimo programos taikymas Lietuvoje
4. LR turizmo 2014-2020 m. plėtros programa

Analizuojant šiuos dokumentus didžiausias dėmesys buvo būtent skiriamas jų galimam teigiamam ir neigiamam poveikiui ekosistemų gebėjimui teikti ESP.

- Toliau sekė ESP vertinimo teorijos apžvalga, remiantis moksliniais straipsniais, tyrimų ataskaitomis, temos pristatymais ir įvairiais antriniais šaltiniais. Analizės tikslas: skirtingų vertinimo elementų, į kuriuos būtinai reikia atsižvelgti, kad vertinimas būtų sėkmingas, vertingas ir pritaikomas, išryškėjimas; įtvirtinimas, jog nors ESP vertinimas pirmiausia yra ekonominis, jis gali pasitelkti ir kitokias formas (pvz. sociokultūrinis vertinimas); pabrėžimas, jog ESP vertinimas neturėtų būti galutinis tikslas, bet įrankis platesnėje politinėje sprendimų priėmimo arenoje.
- Tuo pat metu buvo atlikta ir gerųjų užsienio praktikų analizė: čia buvo išnagrinėti ESP vertinimo ir vertinimo integravimo į sprendimų priėmimus pavyzdžiai aštuoniose pasirinktose ES šalyse (Didžioji Britanija, Italija, Ispanija, Nyderlandai, Airija, Vokietija, Estija ir Latvija) bei pačioje ES. Pirmosios penkios šalys buvo pasirinktos pagal ES šalių ESP vertinimo ir kartografavimo [progreso žemėlapi](#) (įvykdžiusios nacionalinį ESP kartografavimą ir vertinimą ir/arba naujausi atnaujinimai 2017 m.) MAES svetainėje. Vokietija buvo pasirinkta dėl konkrečios *MoorFutures* „klimato kreditai už šlapžemių atkūrimą“ iniciatyvos. Estija ir Latvija buvo pasirinktos dėl artimos kaimynystės ir panašių tiek ekologinių, tiek socio-ekonominių sąlygų. Analize norėta atsakyti į kelis klausimus: kiek ekosisteminių paslaugų šalys paprastai vertina nacionaliniu mastu, kokios ESP yra vertinamos, kokie vertinimo metodai yra pasitelkiami, kaip yra pateikiami vertinimo rezultatai ir kaip jie yra pritaikomi.
- Galiausiai, remiantis informacija ir išvadomis iš paminėtų analizių bei neformaliais pokalbiais ESP tema su LR Aplinkos ministerijos atstovais bei keletu kitų suinteresuotų asmenų iš gamtosauginių NVO, buvo suformuotas pirminis pasiūlymas ESP vertinimui ir integravimui į sprendimų priėmimo procesus Lietuvoje.

3.2. Kas yra ekosisteminės paslaugos?

Ekosisteminės paslaugos (ESP) – tai iš gamtos gaunama nauda žmonių gerovei ir ekonomikai. ESP yra skirstomos į keturis pagrindinius tipus: *Aprūpinimo paslaugos*, *Reguliavimo paslaugos*, *Palaikymo paslaugos* ir *Kultūrinės paslaugos* (žr. lentelę 1 ir Priedus 1 ir 5). Ekosistemos funkcijos „tampa“ ekosistemėmis paslaugomis, kai atsiranda socioekonominis interesas, t.y. kai funkcija yra įvardijama kaip žmonių gerovei teikianti „nauda“ (psichinei ir fizinei sveikatai, socialiniam gyvenimui, bendrųjų poreikių patenkinimui, ir t.t.) ir turinti „vertę“ (ekonominę, socialinę, sveikatos, ir t.t.)

Lentelė 1 Ekosisteminių paslaugų tipai, pagal *Millennium Ecosystem Assessment (2005)* klasifikaciją

Paslaugų tipas	Apibrėžimas	Pavyzdžiai
APRŪPINIMO	paslaugos, kurių naudą galima tiesiogiai apčiuopti ir suvartoti, įvairūs ekosistemų produktai	maisto produktai, pašaras gyvuliams, kuras, geriamas vanduo, vaistinės medžiagos, mediena, kitos statybinės medžiagos, natūralūs pluoštai ir kiti materialūs išteklių
REGULIAVIMO	paslaugos, kurias ekosistemos teikia atlikdamos įvairias natūralias reguliavimo funkcijas. Šios paslaugos yra dažnai nepastebimos ir klaidingai laikomos neišsenkančiomis, tačiau pažeidus jų būklę, praradimai gali būti itin dideli, o jas atkurti – labai brangu ir sudėtinga	vandens, oro ar dirvožemio kokybės gerinimas, vandens nuotėkio, t.y. potvynių reguliacija, dirvos erozijos prevencija, ligų ir kenkėjų kontrolė, CO ₂ sugėrimas, augalų kultūrų apdulkinimas ir kitos
PALAIKYMO	paslaugos, be kurių nebūtų kitų ekosisteminių paslaugų. Nors žmonija tiesioginės naudos iš jų paprastai negauna, šios paslaugos yra būtinos ekosistemų sveikam funkcionavimui	dirvos formavimas, biogeocheminiai ciklai, biologinės ir genetinės įvairovės palaikymas ir kita
KULTŪRINĖS	nematerialūs ekosistemų teikiniai, tenkinantys įvairius kultūrinius, socialinius ir emocinius žmonių poreikius; dažnai tai yra pačios svarbiausios ir lengviausiai visuomenei suprantamos gamtos teikiamos vertybės	rekreacija, įkvėpimas randamas gamtoje, estetiškas, dvasinis pasitenkinimas, tradicijos, ryšys su vieta

Ekosistemos ir jų teikiamos paslaugos yra mūsų ekonominės ir socialinės gerovės pagrindas, todėl labai svarbu, jog į jas ir jų būklę būtų atsižvelgiama priimant sprendimus įvairiuose viešojo administravimo sektoriuose.

Dėl tiesiogiai ir netiesiogiai žmonių veiklos ekosistemoms daromos žalos, jų būklė blogėja, kartu prastėja ir ekosistemų teikiamų paslaugų kokybė. Pavyzdžiui, nuo 2000 iki 2010 m. dėl mažėjančių pievų plotų (be kitų priežasčių), vabzdžių atliekamo augalų kultūrų apdulkinimo potencialas visoje ES sumažėjo 5 proc. Taip pat skaičiuojama, jog ekosistemų praradimo žala pasaulio ekonomikai iki 2050 m. per metus sieks apie 14 trilijonų Eur, arba apie 7 proc. viso pasaulio BVP. Tuo tarpu vien Natura 2000 tinklo, užimančio apie 18 proc. ES teritorijos, sukuriamos ESP yra įkainotos apie 300 mlrd. Eur per metus.

3.3. Ekosisteminių paslaugos ir jų principo taikymas Lietuvoje: esama situacija

Šioje analizėje buvo apžvelgti ESP apibrėžimas, kertinės sąvokos ir principai, ESP tipai ir pavyzdžiai, bei ESP principo trūkumai; taip pat analizuoti ESP apibrėžimai ir tikslai išdėstyti LR strateginiuose dokumentuose, taip pat ES strateginiuose gamtosaugos dokumentuose iškelti su ESP susiję tikslai, bei apžvelgti LR teisės aktai, tikėtina darantys didžiausią įtaką ekosistemų gebėjimui teikti ESP. Galiausiai, trumpai paliesti Lietuvos visuomenės sąmoningumo, ESP ir ekosistemų būklės ir ESP vertinimo klausimai.

Pirminių ir antrinių šaltinių analizė parodė, jog ESP paprastai teigiamai veikia žmonių gerovę, bet jų būklė taip pat priklauso nuo žmonių vykdomos veiklos, kuri gali neigiamai veikti ESP tiek tiesiogiai, tiek netiesiogiai. Siekiant sumažinti šį neigiamą poveikį bei kartu išvengti (ar sumažinti) ekosistemų nykimo sukeltą ekonominių nuostolių yra labai svarbu pradėti vertinti ekosistemų būklę,

jų gebėjimą teikti paslaugas ir tų paslaugų kokybę bei integruoti šį vertinimą į sprendimų priėmimą. ESP vertinimas – tai pirmiausia būdas parodyti visuomenei ir sprendimų priėmėjams, kokią naudą ekosistemos teikia žmogaus gyvenimui, ir užtikrint, kad priimant sprendimus ir formuojant nacionalinę politiką yra atsižvelgiama į **tikrąją ekosistemų vertę**.

Kompleksinis požiūris, atsižvelgiantis ir į ekosistemų gebėjimą teikti paslaugas, pirmiausia išryškintų mūsų priklausomybę nuo gamtos teikiamos naudos ir kokią įtaką sprendimai veikiantys ekosistemas ir jų funkcijas gali turėti ilgalaikiai žmonių socioekonominei gerovei. ESP vertinimas leidžia pademonstruoti, pvz. kiek kainuotų dėl, tarkime, naujo kelio tiesimo nusausintos pelkės atkūrimas ar jos teikiamų paslaugų pakeitimas technologiniais sprendimais, palyginus su tos pačios pelkės išsaugojimu. Atlikta esamos situacijos analizė pademonstravo, jog šiuo metu į tai yra neatsižvelgiama arba atsižvelgiama nepakankamai, tokio požiūrio aplinkosaugoje Lietuvoje šiandien trūksta.

Analizė taip pat parodė, jog žinių bazė lietuvių kalba apie ESP vis dar yra minimali, o valstybės planuose, strategijose ir programose jau keliami nemaži su ESP vertinimu susiję tikslai, todėl tikslūs apibrėžimai su aiškiais terminais ir pavyzdžiais bei paaiškinimais yra labai reikalingi. Tai palengvintų apsikeitimą informacija, viešinimo iniciatyvas ir tolimesnę ESP plėtrą Lietuvoje. Ši, kaip minėta aukščiau, yra įtvirtinta LR Vyriausybės programoje, kur minimas ESP vertinimo mechanizmo integravimas į nacionalinę politiką, pradedant nuo 24-ių svarbiausių ESP kartografavimo ir vertinimo nacionaliniu mastu. Taip siekiama sustabdyti ekosistemų būklės blogėjimą bei išvengti viešųjų išlaidų, skirtų apsaugoti nuo gamtinių grėsmių (įskaitant klimato kaitą), augimo.

Kaip pastebima 2016 m. Vyriausybės darbų ataskaitoje, „šiuo metu Lietuvoje ekosistemų ir jų teikiamų paslaugų būklė nevertinama ir tuo atsiliekiama nuo daugelio ES valstybių narių“ (p. 18). Atlikta esamos situacijos analizė parodė, jog ESP plėtrą Lietuvoje veikia įvairūs politiniai, ekonominiai, socialiniai, technologiniai ir, žinoma, aplinkos faktoriai. Tai leido pasiūlyti platų pirmųjų žingsnių, kurie turėtų būti atlikti, kad priartėtų prie ES Biologinės įvairovės strategijos iki 2020 m. bei LR strateginių dokumentų tikslų įgyvendinimo, planą:

1. ESP principų, koncepcijų ir elementų terminijos lietuvių kalba apibrėžimas ir išplėtojimas
2. Mokslinių duomenų rinkimas ir sisteminimas, esamos ekosistemų ir ESP būklės įvertinimas nacionaliniu lygiu
3. Temos suaktualinimas, ESP naudos pademonstravimas visuomenei
4. Ekspertinių žinių kaupimas ir visuomenės konsultacija dėl ESP prioritetų
5. Tarpinstitucinio bendradarbiavimo skatinimas
6. Išgryninimas, kaip turėtų būti pasiekti tikslai išskelti strateginiuose LR dokumentuose bei detalios ESP strategijos Lietuvoje ir tolimesnių veiksmų plano sukūrimas

3.4. Gerosios užsienio praktikos ir jų galimas pritaikymas Lietuvoje

Teorinių ESP principų ir gerosios užsienio praktikos analizė apžvelgė esmines ESP vertinimo sąvokas ir dedamąsias – nuo sąryšio tarp ekosistemų ir naudų/verčių žmogui, iki skirtingų ESP verčių, iki ekonominio vertinimo principų ir metodų. Remiantis šios dalies rezultatais taip pat buvo išanalizuoti pasirinkti gerosios praktikos pavyzdžiai iš 8 ES šalių narių bei apžvelgtos svarbiausios visos ES lygio iniciatyvos.

Šioje analizėje išryškėjo indikatorių, pagal kuriuos atliekamas ESP ir ekosistemų būklės vertinimas (angl. *assessment*), svarba, taip pat būtinybė, vykdant ESP vertės vertinimą (angl. *valuation*),

atsižvelgti ne tik į ekonomines ESP vertes bei jau egzistuojančias rinkas, bet ir į sociokultūrinės gamtos vertes.

Užsienio gerųjų praktikų apžvalga, tuo tarpu, išryškino keletą svarbių nacionalinių ESP kartografavimo ir vertinimo iniciatyvų vykdymo momentų: ESP vertinimo planavimo žingsniai, kokios ir kiek ESP yra vertinamos (min. 5, max. 23), duomenų pateikimo įvairovė (pvz. žemėlapiai, studijos, duomenų rinkiniai), į kokius klausimus vertinimai atsako ir kokias problemas jais siekiama spręsti (pvz. privalomos ESP apskaitos, įteisintos įstatymai; finansinių mechanizmų vystymo iniciatyvos ir pan.) Šios išvalgos bus pasitelktos viešosios konsultacijos metu, toliau formuojant ESP plėtros pasiūlymą, pritaikytą Lietuvai.

3.5. Temos problematika ir viešosios konsultacijos poreikis

Teminio tyrimo metu atskleistos kelios pagrindinės nagrinėjamos srities problemos, kurių sprendimų paieškoms ir pasiūlymams pasitarnautų atlikta viešoji konsultacija. Pirmiausia, ESP yra dar labai nauja tema Lietuvoje, o norint tinkamai pasiruošti tiek ESP kartografavimo ir vertinimo uždavimams, tiek platesniam ESP integravimui į sprendimo priėmimo procesus, reikėtų atsižvelgti į ekspertų siūlymus dėl tokių techninių dalykų, kaip, pavyzdžiui, Lietuvai prioritetinės ekosistemos ir ESP bei galimi vertinimo mechanizmai, taip pat dėl ESP integravimo poreikių bei galimybių Lietuvoje.

Viešoji konsultacija taip pat pasitarnautų sprendžiant pagrindinę su ESP susijusią problemą, t.y. temos aktualumo trūkumas. Ekspertų ir kitų suinteresuotų šalių fokus grupės taip pat leistų išplėsti su ESP tema susipažinusiųjų bei principo rėmėjų ir įgyvendintojų ratą.

4. Išvados

Vyriausybės 2016-2020 m. programoje yra išskirti tikslai 15 proc. pagerinti ekosistemų būklę ir 20 proc. sumažinti viešąsias išlaidas, skirtas apsaugoti nuo gamtinių grėsmių, įskaitant klimato kaitą. Tyrimo metu pademonstruota, jog a) gamtosaugai Lietuvoje šiandien trūksta kompleksiškesnio požiūrio, kuris atsižvelgtų ne tik į pavienes saugomas rūšis, bet ir į visos ekosistemos būklę, ir b) ESP principas gali būti efektyvus būdas įtraukti gamtos klausimus į sprendimų priėmimo procesus, kas leistų pagerinti ekosistemų ir biologinės įvairovės būklę, kartu užtikrinant nuo ESP priklausančią žmonių gerovę ir ekonomiką.

Tyrimas taip pat atskleidė, jog prieš pradėdant imtis ESP vertinimo ir vertinimo integravimo įgyvendinimo Lietuvoje, kuris remtųsi esamos situacijos ir gerųjų užsienio praktikų analize, yra būtina visuomenės konsultacija, konkrečiai fokus grupės su ekspertais, išskirtiniais atvejais – pusiau struktūruoti interviu. Taip pat planuojami klausimynai saugomų teritorijų valdytojams.

Pagrindinė viešosios konsultacijos tema – ESP vertinimo ir vertinimo integravimo į sprendimų priėmimo procesus prioritetai. Pirmiausia, konsultacijos metu bus siekiama nustatyti ekosistemų ir ESP, kurių būklė turėtų būti įvertinta, bei svarbiausių (24-ių) ESP, kurioms turėtų būti atliktas ekonominis ir/ar sociokultūrinis vertinimas, prioritetiniai sąrašai. Taip pat konsultacijų metu turėtų būti įvertinti vietiniai pajėgumai atlikti tokio tipo vertinimus bei pasiūlyti galimi vertinimo modeliai ar preliminarūs kontroliniai vertinimo sąrašai (*angl.* checklists). Kita grupė susitikimų būtų skirti ESP vertinimo rezultatų pritaikymui, t.y. integravimui į sprendimų priėmimo procesus – konkrečiau, kaip tai galėtų būti pasiekta Lietuvoje.

Pagrindiniai viešosios konsultacijos **tiksiai:**

1. Nustatyti vertinamų ekosistemų ir ESP prioritetinius sąrašus
2. Išryškinti ESP vertinimo ir integravimo į sprendimų priėmimo procesus technines galimybes (duomenys ir metodai) ir poreikius (įskaitant pagrindinius sektorius, į kuriuos ESP turėtų/galėtų būti integruotos)

Laukiami konsultacijos **rezultatai:**

1. Parengta ESP ir ekosistemų būklės vertinimo, kartografavimo ir socio-ekonominio vertinimo projekto techninė specifikacija
2. ESP poreikių ir galimybių Lietuvoje analizė, su aiškiais ESP principo naudos komunikacijos gairėmis sprendimų priėmėjams

Pasiekus šiuos rezultatus konsultacija konkrečiai prisidės prie Vyriausybės 2016-2020 m. programos prioriteto „*Ekosistemų, jų paslaugų vertinimo mechanizmo integravimas į nacionalinės politikos formavimą ir įgyvendinimą, siekiant išsaugoti visuomenei svarbias ekosistemų paslaugas*“ įgyvendinimo.

Suinteresuotos grupės: į fokus grupes dėl ESP vertinimo bus siekiama sukviesti techninius ekspertus: įvairių sričių mokslininkus (ekologus, hidrologus, miškininkus, klimato kaitos ekspertus ir t.t.), su gamtosauga dirbančių NVO atstovus, bei atitinkamų LR Aplinkos ministerijos departamentų ir ministerijai pavaldžių įstaigų (pvz. Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba) atstovus. Į konsultacijas dėl ESP integravimo, tuo tarpu, bus siekiama taip pat įtraukti valstybės institucijų, atstovaujančių kitus sektorius, atstovus (pvz. Žemės ūkio ministerija, Energetikos ministerija, Turizmo departamentas ir t.t.), bei privatų sektorių.

5. Naudota literatūra

BESAFE. (n.d.). *Methods for assessing the economic values of biodiversity and ecosystem services*

Braat, L., ten Brink, P. (2008). *The Cost of Policy Inaction (COPI): The case of not meeting the 2010 biodiversity target*

E. Gómez-Baggethun et al. (2014). *State-of-the-art report on integrated valuation of ecosystem services*, EU OpenNESS Project Deliverable 4.1, European Commission FP7.

European Commission. (2013) *The Economic Benefits of the Natura 2000 Network*

Europos Komisija (2011) *ES Biologinės įvairovės strategija iki 2020 m.*

Europos Komisija (2017) *ES Veiksmų planas gamtai, žmonėms ir ekonomikai.*

Eurostat (2015) *Specialusis Eurobarometras 436: Europiečių požiūris į biologinę įvairovę*

G. C. Daily et al. (2009). *Ecosystem services in decision making: time to deliver*. *Frontiers in Ecology and the Environment*. 7 (1), 21–28

Institute for European Environmental Policy (IEEP). (2010) *Costs and Socio-Economic Benefits associated with the Natura 2000 Network*

Kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės išsaugojimo veiksmų 2015-2020 metų planas. 2015 m. sausio 9 d. Nr. D1-12

Maes *et al.* (2014). *Indicators for ecosystem assessments under Action 5 of the EU Biodiversity Strategy to 2020 - 2nd Report*

Maes *et al.* (2015) *Trends in ecosystems and ecosystem services in the European Union between 2000 and 2010*

Millennium Ecosystem Assessment. (2005) *Ecosystems and Human Well-being: Synthesis*

Nacionalinė aplinkos apsaugos strategija. 2015 m. balandžio 16 d. Nr. XII-1626

R. Haines-Young & M. Potschin. (2010). *The link between biodiversity, ecosystem services and human well-being*. In: Raffaelli, D., Frid, C. (Eds.), *Ecosystem Ecology; A New Synthesis*. Cambridge University Press, Cambridge, 110–139.

The Economics of Ecosystems and Biodiversity (TEEB). (2010) *Mainstreaming the economics of nature. A synthesis of the approach, conclusions and recommendations of TEEB*

Vyriausybės 2016 m. veiklos ataskaita. 2017 m. kovo 29 d. Nr. 234

Vyriausybės 2016-2020 m. programa. 2016 m. gruodžio 13 d. Nr. XIII-82

6. Priedai

1. [Ekosisteminių paslaugų principo taikymo Lietuvoje apžvalga](#)
2. [Ekosisteminės paslaugos – gamtos teikiama nauda žmonių gerovei, dvilapis](#)
3. [Ekosisteminių paslaugų vertinimas ir integravimas į sprendimų priėmimo procesus: teorinių principų ir gerosios užsienio praktikos apžvalga](#)
4. [Pirminis pasiūlymas dėl ekosisteminių paslaugų vertinimo ir integravimo į sprendimų priėmimo procesus Lietuvoje](#)
5. Ekosisteminės paslaugos teikiamos skirtingų ekosistemų, atvirukai: [Pelkė](#), [Miškas](#), [Pieva](#), [Miestas](#)
6. [Ekosisteminės paslaugos – bendra informacija, internetinis puslapis Aplinkos ministerijos svetainėje](#)